

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR**UMUT DENİZ YORULMAZ BAŞVURUSU**

Başvuru Numarası	: 2019/19019
Karar Tarihi	: 20/12/2022
Başkan	: Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler	: Recai AKYEL Selahaddin MENTEŞ İrfan FİDAN Muhterem İNCE
Raportör	: Mustafa İlhan ÖZTÜRK
Başvurucu	: Umut Deniz YORULMAZ
Vekili	: Av. Doğukan Tonguç CANKURT

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, öğrencisi olduğu üniversitenin rektörüne hitaben sarf ettiği sözler ve sergilediği davranışlar nedeniyle başvurucuya bir ay uzaklaştırma disiplin cezası verilmesinin eğitim hakkını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 28/5/2019 tarihinde yapılmıştır. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.

4. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle olaylar özetle şöyledir:

6. 1998 doğumlu olan başvurucu, Ankara Üniversitesi (Üniversite) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Fakülte) Sümeroloji Bölümü öğrencisidir. E.İ. ise olayların yaşandığı tarihte Ankara Üniversitesi rektördür.

7. Başvurucu 17/10/2017 tarihinde E.İ.nin Fakülte binasına geldiğini fark etmesi üzerine E.İ.ye yaklaşarak "Yüzlerce akademisyeni ihraç ettiniz utarmıyor musunuz buraya gelmeye, yüzünüz kızarmıyor mu hala, ne yüzle Üniversiteye geliyorsunuz?" şeklinde sözler sarf etmiştir. 18/10/2017 tarihinde ise E.İ.nin fotoğrafının bulunduğu bir karton maketi Fakülte içinde gezdirmiş ve "Gördük ki biz de bir hevesi var okulumuzu gezmek istiyor bu

arkadaş, gezemiyor korkudan galiba, dün biz sorduk yüzlerce akademisyen ihraç edildi siz bu okulda nasıl gezebiliyorsunuz dedik cevap veremedi dili tutuldu, biz de onun bu hevesini karşılayabilmek adına maketini yaptık okulda Rektörümüz Sayın [E.İ.yi] gezdireceğiz, öğrenciler çok fazla görmediği için birazcık gezdirtelim okulumuzu.” şeklinde ifadeler kullanmıştır.

8. Amlan söz ve davranışları nedeniyle Üniversite yönetimi tarafından başvuru hakkında disiplin soruşturması açılmıştır. Yapılan soruşturma sonucunda Dekanlığın 22/11/2017 tarihli kararı ile yükseköğretim kurumu personelinin kurum içinde ya da dışında şeref ve haysiyetini zedeleyen eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle başvurucuya bir ay yükseköğretim kurumundan uzaklaştırma disiplin cezası verilmiştir.

9. Başvurucu 26/12/2017 tarihinde söz konusu idari işlemin iptali istemiyle idare mahkemesinde dava açmıştır. Davayı inceleyen Ankara 14. İdare Mahkemesi (Mahkeme) başvuru sarf ettiği sözlerin Üniversite Rektörlüğü'nün şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyette olduğu gerekçesiyle davaya konu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığını belirtmiş ve davanın reddine karar vermiştir.

10. Başvurucunun istinaf talebi üzerine dava dosyasını inceleyen Ankara Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesi (Daire) 27/3/2019 tarihinde Mahkemenin kararının hukuka uygun olduğunu belirterek oyçokluğuyla istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Muhafif görüşte; bir sözün tahkir edici olup olmadığının zamana, yere ve duruma göre değişebileceği vurgulandıktan sonra dava konusu sözlerin onur, şeref ve saygınlığı rencide edici değil rahatsız edici, çeşitli nitelikte olduğu değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

11. 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "*Öğrencilerin disiplin işleri*" kenar başlıklı 54. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Soruşturma, yetkiler ve cezalar:

a. Yükseköğretim kurumları içinde veya dışında yükseköğretim öğrenciliği sıfatına, onur ve şerefine aykırı harekette bulunan, öğrenme ve öğretme hürriyetini, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükân, huzur ve çalışma düzenini bozan, boykot, işgal ve engelleme gibi eylemlere katılan, bunları teşvik ve tahrik eden, yükseköğretim mensuplarının şeref ve haysiyetine veya şahıslarına tecavüz eden veya saygı dışı davranışlarda bulunan ve anarşik veya ideolojik olaylara katılan veya bu olayları tahrik ve teşvik eden öğrencilere; eylem başka bir suçtu oluştursa bile ayrıca uyarma, konuşma, bir haftadan bir aya kadar veya bir veya iki yarıyı için kurumdan uzaklaştırma veya yükseköğretim kurumundan çıkarma cezaları verilir."

12. 18/8/2012 tarihli Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin (Yönetmelik) "*Dayanak*" kenar başlıklı 2. maddesi şöyledir:

"Bu Yönetmelik 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 54 üncü maddesi ile 65 inci maddesinin (a) fıkrasının (9) numaralı bendine dayanılarak hazırlanmıştır."

13. Yönetmelik'in "Yükseköğretim kurumundan bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırma cezasını gerektiren disiplin suçları" kenar başlıklı 6. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) Yükseköğretim kurumundan bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırma cezasını gerektiren eylemler şunlardır;

...

d) Yükseköğretim kurumu personelinin, kurum içinde ya da dışında, şeref ve haysiyetini zedeleyen sözlü veya yazılı eylemlerde bulunmak,

..."

B. Uluslararası Hukuk

14. Eğitim hakkı hususunda ayrıntılı uluslararası hukuk bilgisi için bkz. Özcan Özsoy, B. No: 2014/5881, 15/2/2017, §§ 22-28; İlknur Uyan, B. No: 2019/14617, 14/4/2022, §§ 12, 13.

15. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) *Eon/Fransa* (B. No: 26118/10, 14/3/2013) kararına konu olayda başvuru, Fransa Cumhurbaşkanı korteji geçmek üzereyken üzerinde "Casse toi pov'con" (Kaybol, seni beş para etmez dingil) yazılı bir pankart sallamıştır. Bu, Cumhurbaşkanı tarafından dile getirilen ve bolca reklamı yapılan bir ifadeyi ima etmektedir. Daha önce yaygın olarak yorumlanan ve medyada geniş şekilde yer alan, internette de çokça dolaşan ve gösterilerde slogan olarak kullanılan söz konusu ifadeden dolayı başvuru derhâl durdurulmuş ve kendisine Cumhurbaşkanı'na hakaret etmekten dolayı 30 avro para cezası verilmiş ancak bu ceza ertelenmiştir. Başvurucunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiası üzerine AİHM, bir ifadenin özellikle hitap edilen kişinin statüsü, başvuranın konumu, geçmişte kullanılan bir cümlenin tekrarlanma biçimi ve bağlamı dikkate alınarak davanın bütüncelliği içinde incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. AİHM; Cumhurbaşkanı tarafından dile getirilen bu ifadenin tekrar edilmesinin ne Cumhurbaşkanı'nın yaşamını veya onurunu hedef aldığı ne de basit bir biçimde kendisi aleyhinde karşılıksız bir şahsı saldırı anlamına geldiğini belirtmiştir. AİHM'e göre davacı tarafından kullanılan ve medyada geniş şekilde yer alan kaba bir ifadeyi kendi hesabına kullanan başvuru eleştirisi de nezaketsiz sayılabilecek bir hiciv olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda AİHM, hicvin gerçekliği abartılı ve bozulmuş bir şekilde sunan sanatsal bir ifade ve sosyal bir yorumlama şekli olduğunu ve doğal olarak tahrik etme ve kıskırtma amacı güttüğünü vurgulamıştır. Sonuç olarak AİHM, toplumsal tartışmaların demokratik toplumlarda çok önemli rol oynadığını vurgulayarak hicvin cezalandırılmasının caydırıcı bir etki doğuracağı gerekçesiyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

16. Anayasa Mahkemesinin 20/12/2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talebi Yönünden

17. Başvurucu, bireysel başvuru harç ve giderlerini ödeyemeyecek durumda olduğunu belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* (B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

B. Eğitim Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

18. Başvurucu; Rektör E.İ'nin birçok akademisyenin Üniversite ile ilişkisinin kesilmesinden sorumlu olduğunu belirterek demokratik eleştiri hakkını kullandığını, barışçıl şekilde yaptığı protesto sırasında hakaret içeren herhangi bir sözünün olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucu, E.İ'nin öğrencilerin Üniversitede vakit geçirdikleri alanlara gitmemesi ve öğrencilerle görüşmemesi nedeniyle arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları maketi Fakülte içinde öğrenciler arasında gezdirdiğini, güvenlik görevlilerinin maketi almasıyla protestosuna son verdiğini beyan etmiştir. Başvurucu, E.İ'nin yurt içinde ve yurt dışında çeşitli organizasyonlar sırasında Üniversiteden ilişkileri kesilen akademisyenlerin işten çıkarılmasından sorumlu tutularak protesto edildiğini beyan etmiş; kendisinin de E.İ'nin yönetici olarak akademisyenlere ve öğrencilere karşı tutumunu eleştirdiğini ileri sürmüştür. Başvurucu, içeriği hakaret oluşturmayan sözleri ile barışçıl şekilde yapılmış bir protesto nedeniyle disiplin cezası verilerek bir ay süreyle Üniversiteden uzaklaştırılmasının ifade özgürlüğü ile eğitim hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür.

19. Bakanlık görüşünde; mevcut başvuruda başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği konusunda Anayasa Mahkemesince yapılacak incelemede ilgili Anayasa hükümlerinin, Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatlarının ve diğer tespitlerin dikkate alınarak bir değerlendirme yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanında önceki iddialarını yinelemiştir.

2. Değerlendirme

a. Uygulanabilirlik Yönünden

20. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirilmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Öğrencilere tatbik edilen okuldan uzaklaştırma yahut eğitimden çıkarma gibi eğitim kurumundan süreli yahut süresiz olarak uzaklaştırma şeklindeki uygulamalar eğitim hakkına müdahale teşkil eder. Bununla birlikte başvuru, söz konusu cezayı bazı düşünce açıklamalarının Üniversite Rektörü'nü tahkir edici bulunması dolayısıyla almıştır. Bu nedenle başvurunun iddialarının bir bütün olarak ifade özgürlüğü ışığında ve eğitim hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir (*Özcan Özsoy*, § 44).

21. Anayasa'nın "*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*" kenar başlıklı 26. maddesinin birinci fıkrasının ilgili kısmı şu şekildedir:

"Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar..."

22. Anayasa'nın "Eğitim ve Öğretim hakkı ve ödev" kenar başlıklı 42. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları şöyledir:

"Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğretim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir."

b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

23. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan eğitim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

c. Esas Yönünden

1. Müdahalenin Varlığı

24. Eğitim hakkı, belirli bir zamanda mevcut bulunan eğitim kurumlarına erişimi koruma altına almaktadır. Mevcut veya hâlihazırda desteklenen eğitim kurumlarına etki bir şekilde erişimi sağlama eğitim hakkının korunması altındadır (*Ahmet Batu*, B. No: 2018/20182, 14/9/2021, § 34). Başvurucuya öğrencisi olduğu Üniversitemin Rektörü'ne sarf ettiği sözler nedeniyle yükseköğretim kurumundan bir ay uzaklaştırma disiplin cezası verilmiştir. Başvurucunun bu süre zarfında kayıtlı olduğu yükseköğretim kurumunda eğitimine devam edemediği gözetildiğinde söz konusu disiplin cezası ile başvurucunun eğitim hakkına bir müdahalede bulunulmuştur (*İltis Uyan*, § 21).

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

25. Yukarıda anılan müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanunlar tarafından öngörülme, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlere dayanma ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk koşullarını sağlayıp sağlamadığının belirlenmesi gerekir. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler,... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar,... demokratik toplum düzeninin... gerektirir... aykırı olamaz."

(1) Kanunilik

26. Anılan Kanun'un 54. maddesinin (a) bendinde yükseköğretim öğrencileri açısından disiplin suçu teşkil eden eylemleri ve uygulanabilecek disiplin cezaları düzenlenmiş, 65. maddesinin (a) fıkrasının (9) numaralı alt bendi yer alan "...ile öğrencilerin..." ibaresi ile de öğrencilerin disiplin işlemlerine ilişkin hususların Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Nitekim bu konudaki Yönetmelik 18/8/2012 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

27. Somut olayda yükseköğretim öğrencisi olan başvuru eylemleri nedeniyle 2547 sayılı Kanun'un verdiği yetki kapsamında çıkarılan Yönetmelik uyarınca disiplin cezası ile cezalandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi söz konusu Yönetmelik hükümlerinin dayanağı Kanun maddelerinin yukarıda yer verilen kısırlarının Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla iptaline karar verilmesi itirazını incelemiştir.

28. Anayasa Mahkemesi; inceleme neticesinde öncelikle mevcut kuralda -Kanun'un 54. maddesinin (a) bendi- yükseköğretim öğrencileri bakımından disiplin suçu teşkil eden eylemler ile uygulanabilecek disiplin cezaları arasında herhangi bir ilişki kurulmadığını ve bu bağlamda kuralın muhatapları açısından belirlilik ve öngörülebilirliği sağlamadığını belirterek şu hâliyle yeterli bir hukuki güvence oluşturmadığını değerlendirmiştir. Ayrıca belirlilik ve öngörülebilirliğin sağlanmadığı bir alanda idareye öğrencilerin disiplin ile ilgili işlerini yönetmelikte düzenleme yetkisinin verilmesinin -Kanun'un 65. maddesinin ilgili kısmı ile- mümkün olmadığını da vurgulamıştır. Sonuç olarak bahse konu kurulların iptal edilmesine karar vermiştir. Bununla birlikte söz konusu iptal kararının yürürlüğe girmesini Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay süreyle ertelemiştir (AYM, E.2022/54, K.2022/99, 8/9/2022). Anılan karar 20/9/2022 tarihli ve 31959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ancak yürürlüğe girmemiştir.

29. Dolayısıyla bu bağlamda da müdahalenin kanunilik şartını sağlamadığı açıktır. Öte yandan somut olayın koşulları dikkate alındığında müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığının belirlenmesine de ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir.

(2) Meşru Amaç

30. Anayasa'nın 42. maddesinde eğitim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Bununla birlikte eğitim hakkının mutlak ve sınırsız bir hak olduğu düşünülemez. Nitekim anılan maddenin ikinci fıkrasında yer verilen "*Öğrenim hakkının kapsamı kamula tespit edilir ve düzenlenir.*" ifadesi ile devlete bir takdir alanı yaratılmıştır. Eğitim hakkının Anayasa'nın "*Sosyal ve Ekonomik Haklar*" bölümünde düzenlendiği hususu da gözetildiğinde devlete tanınan bu takdir hakkı, özünde bir *sınırlama* yetkisi de içermektedir. Öte yandan Anayasa'da diğer haklardan farklı olarak eğitim hakkının sınırlandırılması hususunda kamu koyucuyu bağlayan belli bir meşru amaçlar listesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun eğitim hakkının sınırlandırılması hususundaki takdir aralığının geniş olduğu ifade edilebilir. Ancak kanun koyucunun bu takdir yetkisinin Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu açıktır (*Adem Öğüt ve diğ.leri*, B. No: 2014/20527, 22/11/2017, § 53; *İlknur Uyan*, § 24).

31. Somut olayda başvuru, öğrencisi olduğu Üniversitenin Rektörü'ne sarf ettiği sözler nedeniyle yükseköğretim kurumu personelinin şeref ve haysiyetini zedeleyen eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle yükseköğretim kurumundan bir ay uzaklaştırma disiplin cezası ile tecziye edilmiştir. Başvurucunun eğitim hakkına yapılan bu müdahalenin eğitim kurumunun disiplin ve düzeninin korunması amacıyla gerçekleştirildiği görülmekle ilgili müdahalenin meşru bir amacının bulunduğu sonucuna varılmıştır.

(3) Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Uygunluk

32. Eğitim geniş sosyal fonksiyonları olan bir kamu hizmetidir. Demokratik bir toplumda insan haklarının sağlanması ve devamı için eğitim hakkı vazgeçilmezdir

(*Mahmet Reşit Arslan ve diğeri*, B. No: 2013/583, 10/12/2014, § 66). Taşdığı öneme karşın eğitim hakkı, niteliği gereği bazı düzenlemelere tabidir. Şüphesiz eğitim kurumlarını düzenleyen kurallar, toplumun ihtiyaç ve kaynakları ile eğitimin farklı düzeylerine has özelliklere göre değişiklik gösterebilir. Bu nedenle devletin bu konuda yapacağı düzenleme ve uygulamalarda belli bir takdir alanına sahip olduğunun kabulü gerekir (*Ünal Yıldırım*, B. No: 2013/6776, 5/11/2014, § 42; *Sevay Yıldırım*, B. No: 2013/6258, 10/6/2015, § 42).

33. Eğitim hakkına müdahaleyi haklı kılan sebeplerden biri de eğitim kurumlarının işleyişinin bozulmasıdır. Eğitim kurumlarının azami verimlilikte çalışabilmesi için kurumun insanının bozulmaması veya bozulma tehlikesinin doğmaması gerekir. Bu amaçla eğitim ve öğretimin sunulduğu kurumlar olan okullarda düzenin sağlanması ve eğitimin en verimli şekilde aktarılması için eğitimin alıcısı durumunda olan öğrencilere yönelik öngörülen disiplin kurallarıyla öğrencilerin eğitim hakkı da dâhil olmak üzere birtakım temel hak ve özgürlüklerine karşı sınırlamalar getirilebilir (*Ahmet Batur*, § 35). Şüphesiz disiplin cezaları gerek öğrencilerin gelişiminin gerekse de bir okulun amaçlarına ulaşmasını sağlayacak araçların önemli bir parçasıdır. Ancak bu tip tedbirlere başvurunun demokratik toplum düzeninin gereklerinden olduğu açıkça ortaya konmalı ve uygulama, Anayasa'da yer alan diğer haklarla ters düşmemelidir (*Özcan Özsoy*, § 49).

34. Anayasa Mahkemesi *demokratik toplum düzeninin gerekleri* ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini daha önce pek çok kez açıklamıştır (*Bekir Coşkun* [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015, § 51; *Mehmet Ali Aydın* [GK], B. No: 2013/9343, 4/6/2015, § 68; *Tansel Çölaşan*, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, § 51). Somut olayda başvuruçunun öğrencisi olduğu Üniversitenin Rektörü'ne sarf ettiği sözlerle ve sergilediği davranışlarla yükseköğretim kurumu personelinin şeref ve haysiyetini zedeleyen eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle hakkında yükseköğretim kurumundan bir ay uzaklaştırma disiplin cezası tesis edilmiştir. Anayasa Mahkemesi önündeki mesela, başvuruçunun söz ve eylemleri sebebiyle ilgili ceza ile tecziye edilmesinin zorunlu bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelip gelmediği ve orantılı olup olmadığıdır. Bu bağlamda yapılacak inceleme açısından idarenin ve derece mahkemelerinin gerekçesi büyük önem arz etmektedir.

35. Eğitim hakkına yönelik olarak getirilecek kısıtlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığı yönündeki bir değerlendirmede nazara alınması gereken hususlardan biri de eğitim hakkına yönelik getirilen kısıtlamanın bireyin eğitim hakkı ile birlikte ifade özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, özel hayata saygı hakkı gibi Anayasa ile teminat altına alınan diğer hak ve özgürlüklerine de tesiri olup olmadığıdır (*Ahmet Batur*, § 37). Somut olayda başvuruçunun eğitim hakkına yönelik müdahale ifade özgürlüğü ile bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle başvuruçunun eğitim hakkına yönelik müdahaleye başvuruçunun davranışları ve kullandığı ifadeler sebep olmuştur. Başvuruçu, öğrencisi olduğu Üniversitenin Rektörü'ne sarf ettiği sözlerle ve sergilediği davranışlarla üniversite rektörünün şeref ve haysiyetini zedelediği gerekçesiyle disiplin cezası ile cezalandırılmıştır. İfade özgürlüğünün kullanılması ile ilintili olarak eğitim hakkına yönelik müdahalelerde müdahaleye konu düşünce açıklamasının eğitim kurumunun düzeni üzerindeki olası yahut mevcut olumsuz etkisinin de mutlaka gösterilmesi gerekir. Kuşku yok ki eğitim kurumunun disiplininin sağlanması meşru bir amaç olmakla birlikte söz konusu amacı gerçekleştirmek için bireyin ifade özgürlüğünü ortadan kaldıracak yahut kullanılmasını aşırı zorlaştıracak müdahaleler kabul edilemez (*Ahmet Batur*, § 40).

36. Öğrencilerin ifade özgürlüğüne yönelik olarak getirilen düzenlemeler açısından eğitimin derecesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda disiplinler kısıtlamaya maruz kalan bireyin hangi derecede eğitim aldığı önem taşıyor. Eğitimin derecesi arttıkça öğrencinin ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler azalmalıdır. Somut olayda başvurucunun yükseköğretim öğrencisi olduğu, bu bağlamda ifade özgürlüğüyle bağlantılı eğitim hakkına yönelik müdahale alanının ilk ve orta öğretim seviyelerine göre daha dar olması gerektiği açıktır. Bu bağlamda özgür düşüncenin ve eleştirel aklın beşiği olarak görülen üniversitelerde farklı düşüncelere sahip üniversite öğrencilerine daha fazla hoşgörü gösterilmesi gerekmektedir. Söz konusu görüş ve fikirler tartışmalı olsa veya rahatsız görmese dahi ifade etme özgürlüğünün sıkı korunmasından yararlanmalıdır (*Ahmet Ratur*, § 43).

37. Başvurucu, birçok akademisyenin Üniversite ile ilişkisinin kesilmesinden sorumlu olduğunu belirterek Rektör'e karşı demokratik eleştiri hakkını kullandığını, barışçıl şekilde yaptığı protesto sırasında hakaret içeren herhangi bir sözünün olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucu, Rektör'ün öğrencilerin Üniversitede vakit geçirdikleri alanlara gitmemesi ve öğrencilerle görüşmemesi nedeniyle arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları maketi Fakülte içinde öğrenciler arasında gezdirdiğini, güvenlik görevlilerinin maketi almasıyla protestosuna son verdiğini beyan etmiştir.

38. Mahkemeler, akademisyenlerin üniversite ile ilişkisinin kesilmesi gibi oldukça sert tedbirlere başvurduğu iddia edilen bir rektörle ilgili olarak meşru eleştiri hakkı ile hakaret arasındaki sınırın nerede olduğu meselesine hiç değinmemiştir. Anayasa Mahkemesi, kamu otoritelerine veya kamu politikalarına yönelik eleştirilerde gözönüne alınması gerekli bazı ilkeler benimsemiştir.

39. İlk olarak sarf edilen bazı görüş ve ifadeler kamu gücünü kullanan organlar nazarında kabul edilemez görülsün bile hukukun üstünlüğüne dayanarak oluşturulan demokratik bir toplumda kurulu düzene, politikalara ve uygulamalara karşı çıkan veya kamu gücünü kullanan organların eylemlerini eleştiren, onları kabul edilemez bulan fikirler serbestçe açıklanmalıdır (*Mehmet Ali Aydın*, § 69; *Ayşe Çelik*, B. No: 2017/36722, 9/5/2019, § 53; *İlker Uyan*, § 33). Bu bağlamda Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında koruma altına alınan ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun temel dayanaklarından ve demokratik toplumun gelişiminin ve her bireyin kendini gerçekleştirmesinin başlıca şartlarından birini oluşturur. Toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır (*Yaman Akdeniz ve diğeri*, B. No: 2014/3986, 2/4/2014, § 25). Başvuruya konu protesto biçimi ile dile getirilen düşüncelere müdahale edilmesi, bu tür düşünceleri destekleyenlerin şu veya bu sebeplerle cezalandırılması özgür tartışma ortamında ulaşılmasını ve dolayısıyla çoğulculuğun sağlanmasını imkânsız hâle getirir.

40. İkinci olarak kamu otoritelerinin -kamu gücünü kullandıkları için- kabul edilebilir eleştiri sınırlarının özel bireylere nazaran çok daha geniş olduğu umutulmamalıdır. Demokratik bir sistemde, kamu otoritelerinin eylemlerinin ve ihmallerinin yalnızca yasama ve yargı organlarının değil aynı zamanda kamuoyunun da sıkı denetimi altında olduğu her zaman gözönünde bulundurulmalıdır (*Behir Coşkun*, § 66; *Fergün Poyraz (2)* [GK], B. No: 2013/8503, 27/10/2015, § 69). Başvurucunun gerçekleştirdiği eylemin kamuoyunun Üniversite idaresinin politikalarına karşı denetiminin bir parçası olarak kabul etmemek için hiçbir neden bulunmamaktadır (*İlker Uyan*, § 35).

41. Üçüncü olarak kamu otoriteleri kendilerine yönelik eleştirilere farklı araçlarla cevap ve tepki verme imkânına sahiptir. Nitekim üniversite idaresi bahse konu protesto sırasında dile getirilen iddiaları yalanlayabilir, yanlış olduğunu düşündüğü açıklamalara karşı kamuoyunu bilgilendirebilir ve bir kısım isnatlara delilleri ile karşı çıkabilir. Bu imkânlarının varlığı nedeniyle rektörün ve üniversite idaresinin haksız olduğunu düşündükleri sözlü saldırılar karşısında şiddete teşvik içermedikçe- somut olayda olduğu gibi disiplin soruşturmasına veya ceza soruşturma ve kovuşturmasına başvurma hususunda kendilerini sınırlandırmalıdır (*Zübeyde Fâsun Üstel ve diğ.leri* [GK], B. No: 2018/17635, 26/7/2019, § 107; *İlham Uyan*, § 36).

42. Dördüncü olarak ise başvurucu tarafından kullanılan ifadeler üniversite yönetimi tarafından sert ve incitici olarak nitelendirilse bile ifade özgürlüğünün sadece toplum tarafından kabul gören veya zararsız ya da ilgisiz kabul edilen bilgi ve fikirler için değil incitici, şoke edici ya da endişelendirici bilgi ve düşünceler için de geçerli olduğu yincelenmelidir (*Emîn Aydın (2)*, B. No: 2013/3178, 25/6/2015, § 35). Anayasa Mahkemesi, birçok kararında devlet yetkililerini veya toplumun bir bölümünü rahatsız eden düşüncelerin demokratik bir toplum için şart olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliğin gereklerinden olduğunu teyit etmiştir (*Fatih Taş* [GK], B. No: 2013/1461, 12/11/2014, § 94; *Bejdar Ro Amed*, B. No: 2013/7363, 16/4/2015, § 63; *Abdullah Öcalan* [GK], B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 95).

43. Kaldı ki protesto sırasında kullanılan ifadelerin esas itibarıyla Rektör'ü keyfi olarak hedef göstermediği, birçok kişiyi yakından ilgilendiren bir konuda toplumsal bir tartışmaya yönelik olduğu açıktır. Anayasa, kamu yararına ilişkin sorunları kapsayan alanlarda ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına çok az yer bırakmaktadır (diğerleri arasından bkz. *Ah Kıdık*, B. No: 2014/5552, 26/10/2017, § 53, 77; *Abdullah Öcalan*, §§ 99, 108). Somut olayda başvurucu, bazı akademisyenlerin üniversiteden ilişkilerinin kesilmesine ve disiplin cezalarıyla cezalandırılmasına ilişkin belirli bir bakış açısıyla eleştirilerde bulunmuştur. Söz konusu ifadelerin kamu yararına ilişkin sorunlara dair olduğu konusunda hiçbir tereddüt bulunmamaktadır. O hâlde böyle bir düşünce açıklamasına yapılan bir müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyaca karşılık geldiğinin oldukça titiz değerlendirmelerle gösterilmiş olması gerekir.

44. Başvuruya konu söz ve davranışlarda Rektör'e karşı alaycı bir dil kullanıldığı ve hiciv içeren bir eylemde bulunduğu açıktır. İlk bakışta başvuru konusu ifadelerin rahatsız edici olduğu iddia edilse bile başkaları için -temelsiz biçimde- yaralayıcı, saldırgan ve yakışsız olduğu söylenemez. Oysa ilk derece mahkemesi, kullanılan ifadelerin kişilerin şeref ve haysiyetini zedeleyecek mahiyette olduğu kanaatine varmış; buna karşın hangi sözlerin Rektör'ün şeref ve haysiyetini zedeleyecek nitelikte olduğunu ve başvuruçunun hangi sebeplerle ifade özgürlüğünün korunmasından faydalanamayacağını tartışmamıştır. Anayasa Mahkemesinin kanaatine göre başvuruya konu açıklamada -idare tarafından yanlış olduğu ileri sürülmeyen bazı olgulara dayalı olarak- Rektör'ün icraatları alaycı bir biçimde eleştirilmiştir.

45. Bu bağlamda AİHM de *Eon/Fransa* kararında, hicvin gerçekliği abartılı ve bozulmuş bir şekilde sunan sanatsal bir ifade ve sosyal bir yorumlama şekli olduğunu, doğal olarak tahrik etme ve kıskırtma amacı güttüğünü vurgulamıştır. Bu bağlamda AİHM, demokratik toplumlarda çok önemli bir rol oynayan toplumsal tartışmalara ilişkin hiciv yoluyla yapılan çıkışlar üzerinde caydırıcı bir etki doğurma ihtimali olduğu gerekçesiyle başvuruçunun cezalandırılmasını ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir (bkz. §

15). AİHM'e göre başvurucunun kullandığı dilin kaba olduğunun değerlendirilebilmesi için dilin sadece ağır, tartışma yaratmaya yönelik veya alaycı olması yeterli değildir, normal, medeni ve meşru eleştiri sınırlarını aşması da gerekir (*Di Salvo/İtalya* (k.k.), B. No: 16098/05, 11/1/2007; *Apinis/Letonya* (k.k.), B. No: 46549/06, 20/9/2011).

46. Öte yandan idare ve mahkemelerin üniversite öğrencilerine verilecek disiplin cezalarına ilişkin kararlarında müdahaleye konu eylemin eğitim kurumunun düzeni üzerindeki olası yahut mevcut olumsuz etkilerini de mutlaka göstermeleri gerekir (*Ahmet Batır*, § 41; *İlknur Uyan*, § 40). Somut olayda ise mahkeme gerekçelerinde başvurucunun cezalandırılmasına konu söz ve davranışların Üniversitenin düzenini hangi derecede etkilediğine, ne şekilde bozduğuna veya bozma tehlikesi meydana getirdiğine ilişkin hiçbir değerlendirilmede bulunulmadığı görülmüştür. Diğer bir ifade ile kararlarda, verilen disiplin cezasının hangi zorunlu sosyal ihtiyaca karşılık geldiği ortaya konulmamıştır.

47. Sonuç olarak başvurucu, ifade özgürlüğünlü kullanması nedeniyle okuldan uzaklaştırma disiplin cezası ile cezalandırılmış ve eğitim hakkından yararlanamamıştır. Açıktır ki derece mahkemeleri başvuruya konu ifadelerin kullanılma nedenini, içeriğini, hangi ifadelerin kurum düzenine ne şekilde tesir ettiğini, başvurucunun almakta olduğu eğitimin seviyesini ve eylemin yapıldığı mecrayı değerlendirmemiştir. Davanın koşulları ışığında ve yukarıda belirtilen nedenler birlikte değerlendirildiğinde ifade özgürlüğünlü kullanan başvurucuya verilen bir ay okuldan uzaklaştırma disiplin cezasının zorunlu bir ihtiyacı karşılamadığı gibi orantılı olduğu da kabul edilmemiştir. Bu kapsamda mahkemelerin ileri sürdüğü gerekçeler, başvurucunun eğitim hakkına yapılan müdahale için ilgili ve yeterli görülmemiştir.

48. Açıklanan gerekçelerle başvurucunun Anayasa'nın 26. maddesinde korunan ifade özgürlüğünlü kullanması nedeniyle Üniversiteden uzaklaştırılmasının Anayasa'nın 42. maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkının ihlali niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerekir.

İrfan FİDAN ve Muhterem İNCE bu sonuca farklı gerekçeyle katılmıştır.

C. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yünlünden

49. Başvurucu, yargılamanın yenilenmesi ile birlikte 10.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

50. Başvuruda tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasında düzenlenen bireysel başvuruya özgü yeniden yargılama kurumunun özelliklerine ilişkin kapsamlı açıklamalar için bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Alişül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

51. Öte yandan ihlalin niteliği dikkate alınarak başvurucuya net 10.000 TL manevi tazminat ödenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

VL HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Eğitim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 42. maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin eğitim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Ankara 14. İdare Mahkemesine (E.2017/3546, K.2018/1883) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucuya net 10.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

F. 9.900 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

G. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 20/12/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

FARKLI GEREKÇE

1. Başvurucu; öğrencisi olduğu üniversitenin rektörüne hitaben sarf ettiği sözler ve sergilediği davranışlar nedeniyle bir ay uzaklaştırma disiplin cezası verilmesinin eğitim hakkını ihlal ettiği ileri sürmüştür.

2. Başvurucu, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sümeroloji Bölümü öğrencisi olduğu sırada, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "Öğrencilerin disiplin işleri" başlıklı 54. maddesine dayalı olarak çıkarılan Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 6/d maddesi uyarınca 26/2/2018 tarihinden itibaren uygulanmak üzere "Yükseköğretim Kurumundan Bir Ay Uzaklaştırma" cezası ile cezalandırılmasına ilişkin kararın iptali istemiyle dava açmıştır.

3. İptal davasını inceleyen Ankara 14. İdare Mahkemesince;

"Olayda; dava dosyasında mevcut soruşturma raporu ve ekli CD kaydının birlikte değerlendirilmesinden; davacının, 17.10.2017 tarihinde Üniversite Rektörü Prof. Dr. Erkan İbiş'in yanına yaklaşarak "utanmıyor mustunuz buraya gelmeye, yüzünüz kızarmıyor mu hula, ne yüzle Üniversiteye geliyorsunuz" ve 18.10.2017 tarihinde Üniversite Rektörü Prof. Dr. Erkan İbiş'in karısından maketini yapıp Üniversite orta bahçesine gelerek "dün biz sorduk yüzlerce akademisyen ihraç edildi siz bu okulda nasıl gezebiliyorsunuz dedik cevap veremeli dili tutuldu, bizde aman bu hevestini karşılayabilmek adına maketini yaptık okulda Rektörümüz Sayın Erkan İbiş'i gezdireceğiz" şeklinde Üniversite Rektörünün haystiyetine, bu kapsamda saygınlığına ve itibarına yönelik sözler sarfettiği davacının ifadesi ile kamera kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Bu durumda; davacıya, Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 6/d maddesi uyarınca fiiline uygun olarak yükseköğretim kurumundan "bir ay uzaklaştırma" cezası verilmesine ilişkin davaya konu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır." Gerekeçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

4. Anayasa'nın 42. maddesinde eğitim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Bununla birlikte eğitim hakkının mutlak ve sınırsız bir hak olduğu düşünülemez. Nitekim anılan maddenin ikinci fıkrasında yer verilen "Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir." ifadesi ile devlete bir takdir alanı yaratılmıştır. Eğitim hakkının Anayasa'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar" bölümünde düzenlendiği hususu da gözetildiğinde devlete tanınan bu takdir hakkının özünde bir sınırlama yetkisi de içerdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan Anayasa'da diğer haklardan farklı olarak eğitim hakkının sınırlanması hususunda kanun koyucuyu bağlayan belli bir meşru amaçlar listesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun eğitim hakkının sınırlanması hususundaki takdir araştırımın geniş olduğu ifade edilebilir. Ancak kanun koyucunun bu takdir yetkisinin Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu açıktır (*Adem Öğüt ve diğeri*, B. No: 2014/20527, 22/11/2017, § 53)

5. Başvurucu hakkında öğrencisi olduğu üniversitenin rektörüne karşı sarf ettiği sözler nedeniyle yükseköğretim kurumundan bir ay uzaklaştırma disiplin cezası verilmiştir. Başvurucunun bu süre zarfında kayıtlı olduğu yükseköğretim kurumunda eğitimine devam

edemediği gözetildiğinde söz konusu disiplin cezası ile başvurusunun eğitim hakkına yönelik bir müdahale olduğu açıktır.

6. Anayasa'nın 13. maddesine göre bu müdahalenin kanunlar tarafından öngörülme, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlere dayanma ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk koşullarını sağlayıp sağlamadığının belirlenmesi gerekir.

7. Yükseköğretim öğrencisi olan başvuru, eylemleri nedeniyle 2547 sayılı Kanun'un verdiği yetki kapsamında çıkarılan Yönetmelik uyarınca disiplin cezası ile cezalandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi söz konusu Yönetmelik hükümlerinin dayanağı Kanun maddelerinin yukarıda yer verilen kısımlarının Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla iptaline karar verilmesi itirazını incelemiştir.

8. Anayasa Mahkemesi; inceleme neticesinde öncelikle mevcut kuralın -Kanun'un 54. maddesinin (a) bendi- yükseköğretim öğrencileri bakımından disiplin suçu teşkil eden eylemler ile uygulanabilecek disiplin cezaları arasında herhangi bir ilişkilendirme kurmadığını ve bu bağlamda muhatapları açısından belirlilik ve öngörülebilirliği sağlamadığını belirterek kuralın şu haliyle yeterli bir hukuki güvence oluşturmadığını değerlendirmiştir. Ayrıca belirlilik ve öngörülebilirliğin sağlanmadığı bir alanda idareye öğrencilerin disiplin ile ilgili işlerini yönetmelikle düzenleme yetkisinin verilmesinin -Kanun'un 65. maddesinin ilgili kısmı ile- mümkün olmadığını da vurgulamıştır. Sonuç olarak bahse konu kuralların iptal edilmesine karar vermiştir. Bununla birlikte söz konusu iptal kararının yürürlüğe girmesini Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay süreyle ertelemiştir (AYM, E. 2022/54, K.2022/99, 8/9/2022). Anılan karar 20/9/2022 tarihli ve 31959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış, ancak henüz yürürlüğe girmemiştir.

9. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 13. ve 42. maddelerine açıkça aykırılık teşkil eden tespiti de dikkate alınarak müdahalenin kanunilik şartını sağlamadığı açıktır.

10. Başvuru hakkında verilen disiplin cezasının kanuni dayanağının Anayasa'nın 13. ve 42. maddesine aykırı olduğunun saptanması nedeniyle bu kanuna dayalı olarak verilen disiplin cezasının da kanuni dayanağının olmadığı bu nedenle müdahalenin "kanunilik" şartını sağlamadığı anlaşıldığından bu yönden ihlal kararı verilmesi gerekir.

11. Müdahalenin "kanunilik" şartı gerçekleşmediği için meşru amaç, demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük ilkeleri yönünden ayrıca değerlendirme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

12. Açıklanan nedenlerle, çoğunluk tarafından verilen ihlal kararının gerekçesine katılmıyoruz. Başvuru konusu olayda başkaca bir inceleme yapılmaksızın "kanunilik" şartı oluşmadığı için ihlal kararı verilmesi kanaatiyle, farklı gerekçeyle ihlal kararına katılmıyoruz.

Öye
İrfan FIDAN

Öye
Muhterem İNCE